

בס"ד

קפה נמס שמערבין בו פירורי קפה טחון (GROUND COFFEE)

הנני לעורר על דבר חמור ביותר הנוגע לכמה מיני קפה נמס חשובים שמיצרים כעת ואינו ידוע לרבים, ולדעת הרבה מגדולי הפוסקים יש בשימוש בהם איסור דאורייתא אפילו אם יכניסם רק לכלי שלישי. והוא דהיום התחילו לערב עם קפה נמס מעולה עד כחמש עשרה אחוז קפה חי טחון לפירורין דקין. ופליטת פירורין אלו מוסיפה הרבה טעם להקפה. וכאשר הוא נמצא בהקפה כתוב על התווית שיש בהקפה "קפה טחון" (GROUND COFFEE).

א.

קפה נמס שאין בו קפה טחון – האם מותר לתת הקפה לתוך כל שני

א) דע דקפה נמס אין בו פירורין או אבקה מפולי הקפה כלל, שהוא רק "הטעם כעיקר" שיצא מהפולי קפה, כאשר אבאר. מקודם צולים הפולים להרבות טעמם. ואח"כ טוחנים הפולים לפירורין וחלקים קטנים. ואח"כ מבשלים הפירורין ברוב מים (ברתיחה חמורה) בכדי להפיק הטעם מהפירורין לתוך המים. אח"כ מסננים ומפרידים הפולים מהמים ושוב אין משתמשים בהפולים כלל. אחר זה מרתיחים ומאדים המים השחור הזה עד שנשאר רק האפריות שלפנינו שקורין "קפה נמס" שהוא באמת רק "הטעם כעיקר" שיצא מהפולים לתוך המים ולא חלק מהפולים עצמם. והאבקה הזאת נמכר בשוק בצורת אבקה או בצורת גרעינים קטנים הנעשים מהאבקה שמדביקים אותם זה לזה לצורת גרעינים. והעיקר לדינא הוא שקפה נמס הוא נאפה וגם מבושל. דהרי צולים הפולים וכל אשר בו לרבות טעמו ונמצא הכל נאפה. ואח"כ מבשלים הכל ברתיחה חמורה שעושים להפליט הטעם ואח"כ עושים שוב בישול שניה לאדויה המים שיתפרד מהאבקה וישאר רק הטעם כעיקר שנכנס מהפולים לתוך המים. ולכן כמעט ועבר מיניה חשש של אפיה או בישול.

ב) אם יש בנתינת קפה נמס לתוך כלי שני חשש של בישול אחר אפיה: ולכאורה יש לחשוש בנוגע לקפה נמס שבגמר יבוש המים מהאבקה מכל משהו ליחות, אולי החימום הסופי אחר שהוא כמעט יבש הוא בעצם אפית האבקה. ואם כן הוא נמצא שנעשה אפיה בישול ושוב אפיה. ולדעת הרבה פוסקים במצב כזה אין חשש של בישול אחר אפיה כאשר מכניסים האבקה הזו למים חמים מאחר דשני תיקונים אלו של אפיה ושל בישול כבר נעשו. וכן ס"ל להפמ"ג א"א סי' שי"ח ס"ק י"ז הובא בבה"ל שנזכיר להלן והאגלי טל בישול סע' ט ס"ק ט"ו אותיות כ' וכ"א והקצות השלחן סי' קכ"ד בדי השלחן ס"ק נ"ד. אולם הבה"ל סי' שי"ח סע' ה' ד"ה יש וכו' חושש דאולי הפעולה האחרונה החליש הפעולה שלפניו ולדעתו כל שנתבשל ואח"כ נאפה יש לחשוש דנחלש כוח הבישול שהיה לו ובהכנסתו בחמין עושה בישול אחר אפיה. וכן דעת הטל אורות הספרדי מלאכת אופה מ' ע"ב. וכן דעת תשו' פרי יצחק ח"א סי' כ'.

ולכן יש מחמירים לעשות כוס קפה בכלי שלישי דווקא ולא בכלי שני מאחר דלדעת הפמ"ג והמ"ב אין לחשוש לבישול אחר אפיה בכלי שלישי ע' מ"ב שם ס"ק מ"ז. ושאלתי למומחים בעניני עשיית קפה ואמרו לי שהיבוש נעשה בתוך כלים ענקיים והמים שיש בו הקפה נופל מגובה בחלל הכלי ששם האויר חם בחום של 270 צלזיוס עד למטה שאז הוא נופל כאבק יבש ברצפת הכלי. והחום למטה הוא רק 110 צלזיוס שהוא פחות הרבה מהחום שבתחילת כניסת הקפה להתיבש. והנה החום הגבוה הוא כחום התנור ובודאי בכוחו לאפות אולם אז יש עמו עדיין הרבה מים ודבר לח אינו נצלה, והחום שלמטה כנראה פחות טובא מחום התנור ואינו אלא חום שאין לו כוח לאפות. וקשה לדעת אם באמצע הירידה מתיבש הקפה מהמים למדה דשייך לאפותו כאשר הוא עדיין במקום גבוה מסובב בחום גבוה או דהוא רק מתיבש מהמים ולא נעשה בו אפיה. ולכן מחמת חששת המ"ב הנ"ל דנאפה ונתבשל ושוב נאפה דאולי אסור שוב לבשלו משום בישול אחר אפיה יש שחוששים ליתן קפה נמס רק בכלי שלישי.

ופשוט שאין לחייב הציבור להתנהג כך מאחר דהוי ברי ושמא דהמקילים ס"ל דאין חשש כלל והבה"ל רק ספוקא מספקא ליה. וניתסף לזה דלא ברור כלל דהקפה נאפה לבסוף. דיתכן שהחום אינו מוסיף טעם להקפה כלל כמו שאצל סוכר מקובל בעולם לא לחשוש להיבוש הגם שהוא ממש כמו זה של קפה, מחמת דפשוט שאין יבוש הסוכר משנה טעמו וממתיקו יותר ע' בספר מאור השבת ח"ג עמוד צ"ג ד"ה אמנם וכו' שהאריך מאוד בכל הצדדים שי"ל בענין זה. וכן הורה האגר"מ ח"ד סי' ע"ד תשו' ט"ז. וגם הארחות שבת נקט מעיקר הדין להקל בשאילתא דא ע"ש פ"א הל' פ"ו. ויש להוסיף דכל האי דינא דיש בישול אחר אפיה וה"ה להיפך היא דעת היראים שהוזכר בשו"ע סי' שי"ח סע' ה', אבל הראב"ה חולק על כל האי דינא והוזכר דעתו ברמ"א שם וכותב ע"ז "ונהגו ליזהר" לנהוג כהיראים שאינו כלל הוראה מוחלטת לחומר, ובדיעבד מתירים מאכל שעשו בו בישול בכלי ראשון אחר אפיה או אפיה אחר בישול, דסומכים על הראב"ה ע"ש מ"ב ס"ק מ"ו. ולכן יש להזכיר נתינתו בכלי שלישי רק כהנהגה טובה לצאת מכל חשש.

ג) פשוט שאסור לשים פולי קפה קלואים בכלי שני דיש בישול אחר אפיה: אולם ה"קפה טחון" שמערבים עם האבקת קפה הנזכר בתחלת דברינו הוא נעשה מפולים שקולאים אותם וכותשים אותם ואין מבשלים אותם כלל, והמשתמש בקפה הזה ומניחו בכלי שני פועל עליו בישול שעד הנה לא היה לו. והגם שכבר נאפה קי"ל לכתחילה כהיראים דיש בישול אחר אפיה וכמבואר בסי' שי"ח סע' ה' ולכן גם אם נתרכך כל צרכו ע"י האפיה מ"מ חסר לו התיקון של בישול וזה יבא לו כעת ע"י נתינתו לרותחין. ולכן פשוט שאסור ליתנו בכלי שני וכמבואר בשו"ע שם שמה שיש בו איסור דבישול אחר אפיה אסור ליתנו בכלי ראשון ובכלי שני. ובעיקר באתי לעורר שגם בכלי שלישי יש פקפוק גדול אם אפשר להשתמש בו בשבת. וכל מי שפשוט לו שאין להשתמש בשבת בעלי תה גם בכלי שלישי גם בקפה זה אין לו להשתמש. ואפרש בעז"ה שיחתי.

ב.

בסממנים (הכולל פולי קפה ועלי תה) הפליטה היא הבישול –

וכל שלא נגמר הפליטה לגמרי שייך בהם עוד בישול

ד) **בסממנים אין דינא דאין בישול אחר בישול:** דע, דהגם דקי"ל דאין בישול אחר בישול וכל שנותרך כל צרכו אין איסור אפילו להשימו בכלי ראשון שאינו על האש, מ"מ בסממני צבע קי"ל דגם בנתבשלו זמן מרובה ונתרככו מאוד עכ"ז אסור להגיס אותם כשהם חמים. וז"ל המחבר או"ח סי' שי"ח סע' י"ח "האלפס והקדרה שהעבירן מרותחין מעל גבי האור אם לא נתבשלו כל צרכן אין מוצאין בכף מהם שנמצא מגיס ואיכא משום מבשל, ואם נתבשל כל צרכו מותר, אבל צמר ליורה אע"פ שקלט העין אסור להגיס בו" והוא מגמ' דשבת (יה:). וג' טעמים נאמרו בהא דאסור להגיס צמר שביורה גם אחר שקלט הצבע. הר"ן פירש דהוא משום צובע, שכן מלאכת הצביעה להגיס תמיד כדי שלא יתחרך. והרא"ש פ"ג דשבת הי"א פירש משום דסממנים צריכין בישול לעולם כל זמן שמפליט יותר צבע. ועוד תירץ שע"י ההגסה נקלט הצבע בצמר יותר והתיקון יותר מושלם. וע' שה"צ שם ס"ק קל"ח דלפי הטעם הראשון והאחרון האיסור לא יהא אם הסממנים הם בתוך מים בלי צמר ואין דבר נצבע מהם, משא"כ להטעם האמצעי שסממנים צריכים בישול לעולם האיסור שייך גם כאשר אין צמר בתוך היורה דבישול סממנים הוי פליטת הצבע מהם ולא ריכוך הסממנים עצמם והוא נמשך כל שאפשר להפליט עוד צבע מהם דעד אז הוי כלא נגמר בישולם.

ה) **בסממנים פליטת הצבע או הטעם הוא בישולם, ולא ריכוך הסממנים עצמם:** ובתשו' ח"ס או"ח סי' ע"ד מבואר דהא דבסממנים אמרינן דכל שמפליט עוד צבע לא נגמר בישולם, היינו דוקא בסממנים שאינם נאכלים והשמוש בהם הוא להפליט צבעם, דריכוך הסממנים עצמם לא מעלה ולא מוריד דבעיקר אינם אוכלים. ומאחר דבישולם הוא "פליטת הצבע" כל שיש יותר צבע להפליט הוי כלא נגמר בישולם. אבל מאכל כמו בשר שנתבשל כל צרכו מותר לשרותו שוב בתוך מים רותחים שאינם על האש מטעם אין בישול אחר בישול הגם דעושה כן בכדי שהמים יקבלו טעם שיפליט הבשר לתוך המים. דמאחר דהבשר ראוי לאכילה בעצמו הרי הוא נחשב בנגמר ריכוכו וכמבושל כל צרכו, וחל עליו דינא דאין בישול אחר בישול. וע"ש בתשו' ח"ס שמעיד בשם תשו' הגנת ורדים שפולי קפה ראויים לאכילה אחר בישולם. ולכן הורה הח"ס דאם כבר בישלו הפולים וריככו אותם כדבעי מותר לערות עליהם עוד חמין בשבת לעשות כוס קפה, דעל פליטת הטעם לתוך המים לא נתפס שם בישול דהפולי קפה כבר נתבשלו ונאכלים ואין בישול אחר בישול.

וז"ל הח"ס בתוך דבריו "אלא שבספר הנ"ל כתב הכא [בעירו] רותחין על פולי קפה שכבר נתרככו] מוציא טעמו לתוך המים ויש בזה בישול אע"פ שכבר נתבשל, כמו מגיס בצבע שביורה בראש ספ"ק דשבת דמייתי ב"י סי' שי"ח ולפענ"ד לא דק במח"כ, ואין ענין זה לזה, התם הסממנים אין בשולם לעצמם כלל ואינם ראויים לשום דבר רק להוציא צבעם שיקלטו הצמר הצבע ולא שייך אין בישול אחר בישול כי כל שלא קלטו כל צבעם לא נתבשלו, אבל דבר מאכל שנתבשל שראוי לאכול בפני עצמו, הרי כבר נגמר בישולו וכשנותנים למרק רותח קטניות שנתבשלו יבש אין ספק שהמרק קולט טעם קטניות ועל שם כך שופכים עליה בשבת ואוכלים אותו כך. וכן תרנגולתא דר' אבא (שבת קמ"ה ע"ב) אין ספק כששפכו עליה רותחין אותו רותחין נעשו רוטב ומרק של בשר וכו' וגדולה מזה מלח שנתבשל ממים יש מתירים לתתו לתוך התבשיל בשבת משום אין בישול אחר בישול והרי בודאי יהיב טעמא לתבשיל, מ"מ כיון שכבר נתבשל כל צרכו לאכול כך בטבולי יבש פת וצונן וכדומה, שוב לית ביה משום בישול.

ולפ"ז קאפע שראוי לאכילה כשהוא קלוי וכתוש ואוכלים אותו כך כאשר העיד בתשו' גינת ורדים הנ"ל וכו' עכ"ל.

ו) עלי תה בכלל סממנים הם וכל שמפליטים טעם עדיין לא נתבשלו כל צרכם: ולפ"ד החתם סופר הנפלאים יוצא דעלי תה שנתבשלו מע"ש ועכשיו רוצה שוב לערות עליהם עוד רותחים כדי לעשות מהן יותר כוסות של תה אין להתיר דבר כזה, דעלי תה הוא ממש בבחינת סממנים ולא בבחינת אוכלים שבהם הקיל הח"ס. וכן מבואר בתשו' מהר"ם שיק או"ח סי' קל"ב אות ב' וז"ל "בדין המובא שם בשם הפמ"ג בסי' שי"ח דאם כבר עירה מע"ש מים רותחין מכ"ר על הטעה"ה ונתנגבו, מותר לערות עליהן בשבת מים רותחין מכלי ראשון דבישול קי"ל דאין בישול אחר בישול, ולענ"ד פשוט דאין לסמוך על זה, דאנו לא שמענו אלא דעירוי מבשל אבל לא דעירוי מבשל כל צרכו וכו' ובעלים וסממנים שבא הבישול רק להוציא המיץ שבהם ולא לצורך עצמן לא שמענו שיעור בישולם כל צרכם. ומסתבר כל זמן שיש בהם מיץ ונותן טעם ולא פסק ריחם וטעמם לא נתבשל כל צרכו ויש בהם בישול אחר בישול וכל בישול פנים חדשות וכו' וכבר כ' הרא"ש פ' כירה סי' י"א דסממנים צריכים בישול רב וכו' " עכ"ל המהר"ם שיק.

ז) החילוק בין תבלינים (דמותרים בכלי שני) וסממנים (שאסורים גם בכלי שלישי): והגם דתבלין הוי מקושי הבישול ומותר לתת תבלין בכלי שני דלא יתבשל שם וכמבואר במשנה שבת (מב:): ובשו"ע או"ח סי' שי"ח סע' ט' ולא אסרינן ליה מחמת פליטת הטעם, נראה דקביעת חז"ל דתבלינן קשי הבישול הן ולא יתבשלו בכלי שני הוי גם קביעות שלא יהא בתבלינים בישול דפליטה בכלי שני. ומה שרואים פליטה היא כמו פליטה שקורה בנתינת תבלינים במים קרים כן הפליטה הזאת נחות דרגא הוא בתבלין הניתן בכלי שני עד שאינו דומה כלל לפליטה שקורה כאשר נותנים תבלינים בכלי ראשון. וע' מ"א סי' שי"ח ס"ק ט"ז דרק פליטה חמורה הוי פליטה. ולכן מותר לשים תבלין חי שהוא קשי הבישול לתוך תבשיל שהוא כלי שני לתבל בו התבשיל, דמה שמתבל התבשיל אינו מחמת ריכוך התבלין וגם לא מחמת פליטת התבלין. אולם בסממנים כמו עלי תה הבישול אצלם הוא פליטת הטעם היוצא מהם, והם אינם קשי הבישול דהא רואים שהם מפליטים טעם חזק בכלי שני ואפילו בכלי שלישי. ובהם לא שייך לדון דהם כבר מבושלים כל צרכם דכל שיש יותר מה לפלוט עדיין לא נגמר בישולם. וכמו סממני צבע לא נגמר בישולם כל שיש יותר לפלוט כן הדבר בסממני אוכל העומדים לתבל מאכלים ע"י פליטתם.

ח) לרוב הפוסקים אסור לתת עלי תה שאינם מבושלים גם לתוך כלי שלישי: העולה מהנ"ל דבישול עלי תה כבישול סממנים דמי, ואפילו כבר נתבשל, קשה טובא להתיר הכנסתו לכלי שני באשר בסממנים אין כלל דאין בישול אחר בישול. וק"ו בלא נתבשלו עדיין דאיסור גמור הוא להשתמש בהם בכלי שני. וכמו שכתב המ"ב סי' שי"ח ס"ק ל"ט דקרוב הדבר דקלי הבישול הם. ואפילו להשתמש בהם בכלי שלישי א"א להתיר דהרי עינינו רואות גודל פליטת הטעם שיוצא מעלי תה כל שניתנים בחמים ואפילו כלי שלישי. והגם שהמ"ב שם העתיק קולת הפמ"ג הנ"ל דשייך בעלי תה קולת דינא דאין בישול אחר בישול שדחהו המהר"ם שיק, כבר תמה עליו הגאון בעל שבט הלוי זצ"ל ח"א סי' צ' והתולדות שמואל סי' כ"ט אות ט' ותשו' חשב האפוד ח"א סי' ע"ג שקשה מאוד להעלים עין מדברי הח"ס והמהר"ם שיק הנ"ל. וכן נקט בס' שביתת שבת בבאר רחובות סי' ע"ד להחמיר כשיטת המהר"ם שיק. והבו דלא להוסיף עליו

ולהתיר נתינתם בכלי שני, דגם אם נאפו העלי תה הרי קי"ל דיש בישול אחר אפיה וכלא נתבשל דמי, ובפרט דהאפיה של עלי התה הוא רק להוסיף טעם ולא לרכך וקרוב הדבר דגם מצד אפיה גופה לא נגמר אפייתם, וממילא אין שום צד היתר. ובעצם גם המ"ב ציין לדברי הח"ס והמהר"ם שי"ק בשה"צ שם ס"ק ס"ג, ע"ש שציין לספר פ"ח שהעתיק דבריהם.

ג.

פולי קפה צלויים פליטתם זהו בישולם ואסור ליתנם אפילו בכלי שלישי

ט) כל פולי קפה צלויים הם כהיום, ובכל זאת נראה שפליטתם הוי גמר בישולם: והנה המציאות הוא שכל פולי קפה צלויים אותם היום כדי לחזק טעמם ועי"ז משתנה צבעם מירוק לחום עמוק. וחלק קטן מכל הפולים שנמצאים נאכלים. ולענ"ד אין זה מעלה או מוריד לגבי ההנחה שקפה בכלל סממנים ובישולם נמשך כל זמן שאפשר להפליט טעם מהם. דפשוט דאין להחשיב צליה שמכינה הפולים עבור מליוני בני אדם להפליט טעם מהם לצורך שתיית כוס קפה וגם מכינה הפולים עבור מיעוטה דמיעוטה האוכלים הפולים כמות שהם כנגמר הכנתו ושמותר לבשלו בכלי שלישי (ולא שני מטעם בישול אחר אפיה). דפשוט דאין צלייתם גמר תיקונם בשום אופן שהרי נתגדלו להיות קפה העומד לשתיה, ולזה אינם ראויים עד שיפלטו הטעם מהם דרך בישול. וע' תשו' מהר"י אסאד סי' ל"ד שכתב דמאחר שאין אנו נוהגים לאכלו יש בו בישול לכו"ע. ונראה דזה"ה אם החלק שנאכל הוא רק מיעוטא דמיעוטא הוי דבר שחסר בישול. וע' גם בספר בן איש חי שנה א' פרשת פנחס סע' י' שכתב דהאוכל פולי קפה מברך עליו שהכל. ולכאורה כוונתו דהוי כאוכל פרי שמשתמש לתבלין שמברך עליו שהכל וכדאיתא בסי' ר"ב מ"ב ס"ק י', וע' ספר שערי הברכה פכ"ג הע' תרנ"ה. ומובן מאליו דעיקר גידול פולי קפה בעולם הוא כתבלין לשתיה. ואיך נאמר שכבר נגמר בישולו במה שעשהו ראוי להיות נאכל עם רוב סוקר או שוקולד, ועדיין חסר לו כל יעוד גידולו.

י) נראה דגם להח"ס עירוי רותחים על פולי קפה צלויים שלנו הוי בישול: ולפי הנ"ל צריך ביאור דברי הת"ס שהעסקנו לעיל אות ה' במה שדימה פולי קפה צלויים הנאכלים ע"י חלק מהעם לתרנגולתא דר' אבא, דכשם שמותר לשרות התרנגולת בחמין בשבת הגם דע"י פליטת התרנגולת נעשית המים מרק, והוא מותר משום דאין בישול אחר בישול, כך, מאחר דחלק מהעם אוכלים פולי קפה אפויים מותר שוב לשרותם בכלי שלישי הגם שהמים מתהפך למשקה קפה על ידם דאין בישול אחר בישול.

ובעניתי לא אבין איך דימה הענינים זה לזה. דתרנגולת מבושלת עומדת לאכילה ובוה נגמר תיקונו. ומחמת ששייך לעשות ממנו מרק לא נגרע האמת שנגמר תיקונו, באשר הוא ראוי לאכילה ועבור זה מגדלים אותו. משא"כ פולי קפה שהסיבה שמגדלים אותו בעולם הוא מחמת דרישת בני אדם לשתיית קפה, והוא התכלית המקובל בעולם, לכאורה א"א לומר דמחמת שאפו הפולים וכבר הגיעו בכך שחלק מהעם אוכלים אותם שמחמת זה נחשבים כל הפולים כמתוקנים ועומדים, ומה שמבשלים אותם בכדי להפליט טעמם ולעשות כוסות קפה אינו אלא כתוספת שימוש בהם בעלמא. והוא לכאורה דבר תמוה שהרי קפה כל יעודו מתחלת גידולו הוא עבור המשקה שיתהווה מיניה.

ואמרתי לדמות דבר זה לדברי הבה"ל בהלכות ברכת הנהנין סי' ר"ב סע' ט"ו על הא דאיתא שם "על הסוכאר (סוכר) מברך שהכל" והוא מהרמב"ם. ומביא הבה"ל שהטור משיג עליו דלא דמי לדבש תמרים דהוי שהכל דאין התמרים עומדים לסחיטת דבש מהם, ולכן הדבש נחשב כזיעה בעלמא והוי שהכל, משא"כ הני קנים עומדים בעיקרם לסחיטה והם כזיתים וענבים דהמשקה נחשבת כעיקרם ומברכים עליו הגפן או העץ ולכן גם על סוכר הוי לן לברך האדמה. איברא הכסף משנה משיג על הטור דהטור לא ראה מעולם אותם קני צוקר ובאמת בארץ מצרים ששם גדלים אותם הקנים הרי הם נמכרים לאלפים למצוץ אותם בפה וא"כ אין עיקרם דוקא לסחיטה ולעשות מהם צוקר, ולהכי אף שסוחטם לא עדיפי מפליטת שאר פירות דאינן אלא כזיעה וברכתם שהכל. ובזה הצדיק דברי הרמב"ם שפסק שברכתו שהכל מהשגת הטור.

ועל זה השיב הבה"ל ז"ל "בעיקר הדבר בודאי צדקו דברי הטור דעיקר פרי קנים האלו הוא הצוקר שעושים ממנו, שהוא דבר חשוב ולא משגיחים במה שכמה אלפים מוצצים בפה את העץ עצמו דאינו אלא הנאה כל שהוא ודבר טפל ובודאי עיקר נטיעתו הוא על דבר הצוקר" עכ"ל הנוגע לנד"ד. וכונתו דלכן המשקה היוצא מהם נחשב כזיעה בעלמא ונחשב כאינו עומד ליסחט ושא"א לדמותו ליין ושמן זית הגם דחלק מהעם סוחטים אותו.

וכהשגת הבה"ל על הכ"מ כן השגתינו על הח"ס. דאיך אפשר לומר שפולי קפה נגמר תיקנם ע"י אפייתם מחמת דכמה אלפים אוכלים אותם כמות שהם, בשעה שנטיעתם וגידולם הוא בלי ספק עבור המשקה קפה שעושים מהם ולא עבור המיעוטא דמיעוטא שאוכלים הפולים עצמם, ואין דמיון לתרנגולתא דרבי אבא דהוי דבר העומד לאכילה לכו"ע ומשם שאב הח"ס הראיה שלו דבאוכלין אין בחינה של בישול דאוכלין להתחשב עם פליטת הדבר. ולכאורה אין ראייה שכל הנאכל גם אם הוא מיעוטא דמיעוטא דבני אדם מופקע הוא מבישול דפליטה. ולזה לא הביא הח"ס שום ראייה. ומן הסברא באופן שרובבהעולם צענינים רק בפליטת הטעם אז הפליטה היא גמר תיקונם, והוי בישול גם בכלי שלישי באשר כל מים חמים מפליטים פליטה גדולה מטעם הפול לתוך המים. ועינינו רואות שמפליט בכלי שלישי ובכל חמין.

ולאור הערה גדולה זו נלענ"ד שהח"ס הביין שנתפשט מאוד אכילת פולי קפה בתוך העם, עד שי"ל דנטעי הפולים גם אדעתא דהכי, ולכן י"ל שאחר שקלאו אותם ונעשו ראויים לאכילה הרי הם כנגמר הכנתם ושוב אין בו משום בישול, דפליטת טעם אין לו ערך כאשר הדבר כבר מתקו תיקון דריכוך וכדמוכח מתרנגולתא דר' אבא. אולם לפי המצב הקיים כהיום שרק חלק זעיר מהעם אוכלים אותו, גם הח"ס יסכים שפליטת הטעם הוי גמר תיקונם דאינם עומדים לריכוך, ומאחר דגם בכלי שלישי יוצא פליטה גדולה מהפולים גם זה בכלל בישול הוא ואסור מן התורה.

וניתוסף לכל הנ"ל יש מקום להסתפק אם הקליה שעושים להפולים משהו אותם קלואים כל צרכם מצד אכילת הפולים עצמם, דהא הגם שיש מעט שבמעט אינשי שאוכלין הפולים הקלואים כמו שהם הרבה מהאוכלים אותם משתמשים בהם רק עם שוקולד, והקפה נעשה כתבלין להשוקלד כשם שמכניסים לשוקלד אגוזים או מריחות ממינים שונים. והנה הרבה פעמים תבלינים אינם מבושלים או לא מבושלים לגמרי הגם דנותנים טעם, דהא תבלין אינו מתבשל אלא בכלי ראשון וכמבואר בשבת (מ:) והרבה תבלינים מוסיפים טעם לכלי שני ע' או"ח סי' שי"ח ס"ק ס"ה. הרי לן דמתבלים גם בתבלינים שאינם מבושלים. ונראה דלזה נתכווין הפמ"ג א"א סי' רנ"ג ס"ק מ"א שכתב "ואף על פי שקולין הקאווי י"ל דלא נתבשל ממש עדיין גם למ"ד יש בישול אחר צלייה ואפיה בשי"ח סע' ה' " עכ"ל. וכונתו שגם להמתיר בישול אחר צלייה ואפיה וכדעת הראב"ה מ"מ אין להקל נידון זה דיש לחשוש שלא נתבשל כל צרכו.

קפה צלוי מפורר לעפריות אינו ראוי לאכילה – ועירו רותחים עליו הוי בישולו

יא) הבישול מועיל לאכילת פירורי הפול, אבל לא לעפריות הפול אחר שנכתשו: ולבד מהנ"ל יש לציין עוד לס' גינת ורדים בסי' ב' שהוא תשו' הבעל גינת ורדים בעצמו להבר פלוגתא שלו. והגנ"ז כתב בתוך דבריו וז"ל "אמנם כשקולין אותה היא ראויה לכוס כשאר קליות ומ"מ לא מפני זה יש צד להתיר ולומר דהויא דומיא דדבר שבא בחמין מלפני השבת שמותר לשרותו בחמין בשבת, וטעמא מפני שאחר שקולין אותה הם חוזרין וכותשין אותה הדק היטב, ואחר הכתישה לא חזייה כלל למיכל וכו' וא"כ עתה הקהו"ה היא כתושה הרי לא חזייה כלל ואותו תיקון וכישרון שהיה לה בקליפתה חלף הלך לו וחזר דינה להיות כדברים שלא באו בחמין מלפני שבת שאין שורין אותם בחמין בשבת וכו'" עכ"ל הגנ"ז.

יב) נתבשל כל צרכו עבור אופן אחד של אכילה ואינו כל צרכו עבור אופן שניה של אכילה: ולהסביר עומק כוונתו עלי להקדים דמאכל שנתבשל כל צרכו ונתיבש מאוד עד שא"א לאכלו בלי שריה בחמין נראה ששוב אין בו בישול דהוי בכלל אין בישול אחר בישול, בהיות שהבישול הראשון לא נעקר לגמרי, דבאמת המאכל עדיין מבושל לגמרי ורק שצריך שוב ריכוך מהירה שניה, ולכן הוי כמו לחם שאין בו משום טוחן דאין טוחן אחר טוחן הגם שהכל נדבק יחד, ע' סי' שכ"א סע' י"ב בהגה משום דהטחינה הראשונה ששינה גרעיני חיטים לקמח עדיין קיים. (ע' בביאור הגר"א שם ס"ק ט"ז שהוא מעיקר דינא דאין טוחן אחר טוחן כמו אין בישול אחר בישול, ולא מפרש שהוא הלכה חדשה בטוחן וכהבנת החזו"א או"ח סי' נ"ז ד"ה ענין אין וכו'). וע' בספר שביתת שבת מלאכת בישול בבאר רחובות אות כ"ז שדן בזה.

ועומק כוונת הגנת וורדים הוא שפולי קפה יש להם שני אופני שימוש, והבישול תיקן הפולים לשימוש אחד ולא תיקנם לשימוש השני. ודבר זה הוי כמו המבשל בשר לריכוך ממוצע, שכאשר אוכלים חתיכות דקות של בשר הוא דאי רכיך כמות שהוא לרוב בני אדם, אבל אם רוצים לאכול חתיכה של בשר קצת עבה, עבור זה אין הבשר דאי רכיך לרוב בני אדם, ובזה מסתבר מאוד דהוי כלא נגמר בישולו. וכן בנד"ד לצורך אכילת הפול בשלימותו מספיק הקליה אבל אינו מספיק עבור פירורי הפול דאינם נאכלים כמות שהם והם באים לידי תיקונם רק ע"י פליטת הטעם שיש בהם. ועל זה א"א לומר אין מקום לתיקון אחר בישול שמעולם לא נגמר בישולם.

וכבר נתבאר שזה שהח"ס התיר לשפוך חמין על פולים קלואים גם לכתחילה בהמדינה שאוכלים אותם וכמבואר בדבריו, וס"ל שמגדלים קפה עבור שני תכלתים ודימה את זה לתרנגולתא דר' אבא כל זה אינו שייך כלל להמצב שלפנינו. ומה שמוסיפין כהיום להקפה נמס גם קפה קלוי כתוש הוא חומר שעיקר הווייתו אינו אלא להפליט טעמו בשעת עשיית כוס קפה ואינו בכדי לאכול קצת קפה כתוש כמות שהוא, והדבר קרוב למלאכה דאורייתא. וזה נכלל בלשון שו"ת מהר"י אסאד סי' ל"ד ד"ה ולהיות וכו' הרבה איסורי דאורייתא נעשים בבישול הקאפע, וגם אם רק מערה רותחים עליו במדינתנו שאין נאכל בעין כשהוא קלוי וכתוש יש בישול אחר בישול לכו"ע "עכ"ל.

יג) **מבואר דלדעת רוב הפוסקים פולי קפה אינם כתבלינים ואסורים בכלי שלישי:** ומאחר דבישול פולי קפה ועלי תה היא הפליטה מהם ולא הריכוך, ועינינו רואות שבכל חמין יש פליטה גדולה, פשוט הוא שאסור לדבריהם לערות עליהם אפילו מכלי שלישי הגם שהח"ס והמהר"ם שיק לא הדגישו דבר זה. דכמו שדג מליח וקולייס האספנין שהם קלי הבישול ביותר אסור לתת אותם בכל מים חמין ואפילו כלי שלישי או רביעי ע' מ"ב שי"ח ס"ק ל"ז כן הוא בנד"ד. והגם שגם בצונן יש מקצת פליטה פשוט שאין בזה משום בישול דאינו תולדות האש, אבל כאשר הפליטה נעזר בחמימות של מים שהיא יד סולדת בו פעולה זו מעשה בישול היא. ונד"ד דומה למה שקבעו הגרשו"א זצ"ל בשש"כ פ"א הע' קס"ט והשבט הלוי חי"א סי' ע"ה שביצים אסור ליתנם בכל חמין גם בכלי שלישי מאחר דעינינו רואות שהם קלי הבישול ביותר דמתקשות בכל חמין והרמב"ם הגדיר מעשה בישול במה שמרכך דבר קשה או מקשה דבר רך ועינינו רואות שזה קורה בביצים הנתנים בחמין, כן בעינינו הוי בישול בכל חמין מאחר דעינינו רואות דעלי תה ופולי קפה פולטות לרוב בכל חמין.

והנה דעת הגאון בעל אגרות משה זצ"ל או"ח ח"ד סי' ע"ד בישול אות י"ח דקפה חי מותר מעיקר הדין ליתנו בכלי שני דבכלל תבלינים הוא וכבר לימדנו חז"ל שתבלינים קשי הבישול הם ומותר ליתנם בכלי שני, דעתו הגדולה בזה אינו כדעת כל גדולי האחרונים שאוסרים עשיית תה גם בכלי שלישי לבד מהפמ"ג א"א שי"ח ס"ק ל"ה שמתיר לעשותו בכלי שלישי. ע' עה"ש סי' שי"ח סע' כ"ח, מ"ב שם ס"ק מ"ז, והחת"ס והמהר"ם שי"ק הנ"ל שלכולם אסור לעשותו גם בכלי שלישי מחמת הפלטת טעמו ולשיטתו שניהם תבלינים הם ומעיקר הדין מותר ליתנם בכלי שני. ובאמת עצם ההנחה שתבלין המבואר במשנה קאי על כל מיני תבלינים הנמצאים בעולם ולא על אלו שאנו יודעים שהיו ידועים בימי חז"ל, הוא דבר שפוסקים אחרים לא נקטו כן, ע' שביתת שבת מלאכת בישול בבאר רחובות ס"ק ע' שדיבר אודות תבלינים וכתב "מיני תבלינים כמו כמון קנמון זנגביל וכו' מבואר בגמ' דמתבשל בכלי ראשון ולא בכלי שני" עכ"ל הרי דנקט תבלינים שהיו ידועים בימי חז"ל. וע' ספר הלכות שבת להג' ר' שמעון איידער זצ"ל מלאכת בישול הערה נ"ה.

ה.

אם יש לצרד שהקפה הטחון בטל הוא בהקפה נמס

יד) **אין לצרד שגרעיני הקפה בטלים בתוך הקפה נמס:** ולכאורה יש לצרד דפירורי פולי הקפה שהם המיעוט בטלים גביה הקפה נמס, וכשם שאין בישול בהקפה נמס, כך אין בישול בהפירורי פולי קפה שכבר מעורבים עם הקפה נמס. והגם דחלוקים הם בטעמם, דזהו גופא הסיבה שמערבים הפולי קפה לתוך הקפה נמס להוסיף בו טעם שאין בהקפה נמס, ונמצא שהוא ניכר בטעמו. מ"מ אין בזה סיבה שלא יהא בכאן ביטול, דכל שאינו איסור אכילה אין נתינת טעם מעלה או מוריד ובעינן רק ביטול ברוב ולא בעינן ביטול בס' וכיבואר.

ע' או"ח סי' תצ"ח סט"ז "אפר כירה שהוסק מבעוד יום מותר לכסות בו (כיסוי הדם) אבל אם הוסק ביו"ט אסור (משום מוקצה דנולד)". וכתב ע"ז המ"א ס"ק כ"ח וז"ל "ואם הוסק עצים ע"ג אפר של אתמול ונתערב האפר של היום עם האפר של אתמול בענין שלא היה ניכר מעולם, בטל ברוב כמ"ש ביו"ד סוף סי' ק"ב ולעיל סי' ש"כ ס"ב. ואע"ג דקמח בקמח מקרי לח בלח ובעינן ס' כמ"ש סי' תנ"ג, מ"מ כיון דעיקר איסורו מדבריהם נ"ל דבטל ברוב עביו"ד סי' צ"ח "עכ"ל. וע"ז השיג הגרע"א וז"ל "מיקרי לח בלח ובעינן ס'. לענ"ד הא דבעינן ס' בלח בלח היינו משום דבאינו מינו יהיב טעמא, גזרינן אטו אינו מינו, וזהו במידי דאכילה, אבל הכא לא שייך כן.

ומה"ט ק' לי על התו"ט פ"ט מ"א דכלאים ד"ה אם, ובמידי דיבש מב"מ וכו' והא התם ליכא ענין טעם כעיקר ואף באינו מינו בטל ברוב" עב"ל הגרע"א.

וכן מעורר הפמ"ג בא"א שם על המ"א וז"ל "במוקצה ואפר לא שייך טעם והרגש, ובטל ברוב כברזל כברזל לענין טומאה וכיוצא. ודוקא במידי דאכילה שייך אטו טעם כעיקר, ובפריי ליו"ד (בפתיחה ליו"ד) כתבנו מזה" עב"ל. ולפ"ז נד"ד דהוי דו"ד בנוגע לאיסור בישול ולא איסור אכילה יתבטל ברוב ולא בעינן ס' נגדו וכדברי הגרע"א והפמ"ג. [ואולם הערני שהפמ"ג בפתיחה כוללת דיו"ד ח"ג פ"ג בסופו מצדד דרך להצדיק דברי המ"א, דתמיד בלח בלח בעינן ס' דאל"כ הוי כאוכל כולו לרבות האיסור, מה שאין כן בס' נתבטל האיסור לגמרי, ומוכן טעמו של המ"א. איברא חידוש גדול הוא דחלוק איכות הביטול בביטול ס' מביטול לח בלח ברוב. וגם מדברי הפמ"ג בא"א נראה שלא נשאר בתירוץ זה].

טו) ומ"מ, נראה ברור שלא שייך כאן ביטול, והוא מפאת שחסר כאן בהשם תערובת, שהפירורי פולי קפה ניכרים הם ואפשר בקל לבררם מהקפה נמס. ואפילו יערה מים צוננים על הקפה הזה ויסבבהו עם כפית, כל הקפה נמס יתהפך לנוזל ולא ירד ממנו למטה ולא כלום משא"כ פירורי הפולי קפה ירד לתחתית הכוס. וכן אם יערה עליהם רותחים, הקפה נמס ימס בתוך המים אבל הפירורים ישארו למטה כמו שידוע בקפה טורקי שכל הפירורין יורדים למטה ולא נימוחים. וכן הוא המציאות בהקפה נמס שיש בו אחוז גדול של קפה חי (כמו 15%) או יותר, אבל באלו שיש בהם רק שלושה אחוזים קפה חי בהם מרסקים הקפה כל כך דק מן הדק עד שהאפריות קל ביותר ודומה להקפה נמס בעצמו והוא נשאר תלוי ומעורב עם המים ולא יורד למטה. ומ"מ גם באלו הרבה פעמים ניכר המקום ששם יש משכן של פירורין בלתי מבושלים ולכן א"א לדון מצד ביטול.

טז) ועוד שנית, נראה שאין ביטול ברוב לגבי מלאכת שבת כגון שג' רביעי המים שבכלי כבר מבושל ועדיין חם קצת ורביעי אינו מבושל לומר שאין איסור עירוי כלי ראשון לתוך המים הללו. וע' אגלי טל מלאכת אופה סקל"א שכתב דלענין בישול אם עשה מעשה רק בהטפל להתבשיל לא שייך לפוטרו משום דהטפל בטל לגבי התבשיל. ולא דמי להא דסבר רבי יהודה (ביצה לז.) לענין תחומים דמים הבלועים אין בהם ממש, דהתם שאני שהוא מוליך עמו גם גוף העיסה, ונמשכו המים הבלועים כטפל לגבי העיסה, ולכן אמרינן דכשם שמותר להוציא את הקמח כך מותר להוציא את המים, וכדא דשנינו דהמוציא את החי במטה פטור אף על המטה שהמטה טפלה לו, אבל כשאינו עושה מעשה בישול רק בהטפל לא שייך לפוטרו משום טפל ע"ש. ולדבריו כאשר אין בישול בהמים שכבר נתבשל א"א לומר שמים שיש בו משום בישול יבטל אליו. וכן נד"ד לא יתבטל הקפה קלוי דטעון בישול בהקפה נמס דאינו טעון בישול. וכן לכאורה מוכח מהא דאסור לתת מלח למים חמין אם מלח קלי הבישול הוא, הגם שברגע שהוכנס המלח להמים כבר בטל הוא ברוב מים מבושלים שנמצאים שם ע' סי' ש"ח סע' ט'. אחר כותבי כל זאת נשלח עלי מאמר גדול מהגאון ר' אוריאל אייזנטל שליט"א מחבר ספר מגילת ספר שבו הוא מוכיח שאין גדר של ביטול בנוגע לבישול ע' חוברת אור השבת מספר כ"ח עמוד ל' ואילך.

היוצא מהנ"ל שיש להכין רכו (עסענס) מקפה זה בע"ש להשתמש בו בשבת

יז) דאם יש קפה חי בתוך הקפה נמס חייבים להכין רכו (עסענס) מערב שבת: ולאור כל האמור, הסוף פסוק הוא דקפה נמס שיש בתוכו פירורין של קפה אסור להשתמש בו בשבת ואפילו בכלי שלישי. וכבר זכרנו שכתוב על הצנצנת של קפה באותיות בהירות שיש בו GROUND COFFEE קפה חי טחון. ולפעמים יש בו רק ג' אחוז ולפעמים יש בו עד ט"ו אחוז.

והרוצה להשתמש בקפה זה בשבת יכין רכו (עסענס) ממנו בע"ש, ע"י שיערה רותחים על כמה כפיות מלאות קפה, ויניחם לפלוט הרבה טעם (בערך ט"ו מינוט) ואחר עבור זמן זה הקפה הטחון ישכב בתחתית הכלי. ואח"כ יערה הרכו לכלי שני ויזרוק האפריות קפה ולא ישתמש רק בהמים שנעשה רכו.

ובשבת ימלא כוס חמין מהיורה בכדי שהכוס יהא כלי שני, ובו יכול לערות קצת מהרכו לעשות כוס קפה. והגם דהרכו הוא לח שנצטנן וקי"ל דיש בישול אחר בישול בלח מ"מ מותר ליתנו לכלי שני ע' סי' שי"ח ס"ק כ"ג. וואע"פ שהרכו נתבשל בע"ש רק בכלי שני (דהערוי פועל רק כדי קליפה ולא יגיע לתוך חלק מהפול שעירה עליו) וקי"ל שדבר שנתבשל בכלי ראשון שלא על האש אין ליתנו שוב בשבת בכלי ראשון שאינו על האש דילמא בזה יתוסף עוד קצת בישול ע' שם סע' ד' ומ"ב ס"ק ל"א, וא"כ לכאורה כמו כן דבר שנתבשל רק בכלי שני אין ליתנו שוב בשבת לכלי שני, מ"מ מסוף דברי המ"ב שם משמע דבזה אין להחמיר וכן מבואר במ"ב ס"ק ל"ט ושה"צ ס"ק ס"ג ובפרט דמיירי כאן במשקה שכבר נתחמם בכלי שני ורחוק הוא מן הסברא שיתחזק בישול משקה עוד יותר ע"י שיכפיל אותו דרגת בישול עוד פעם וע' מ"ב שם בשם הפמ"ג.

ואם הוא מחמיר מחשש צביעה במשקה, דהוי עשיית עין צבע הגם שאין דעתו לזה כלל, ע' שה"צ שם ס"ק ס"ה, והוא דעת המהר"ם חיון הובא בגינת ורדים כלל ג' סי' ט' והבא"ח בתשו' רב פעלים ח"ג סי' י"א, ולכן אינו רוצה לערות הרכו הצבוע למים החמין הצוללים, אז יתן הרכו לתוך כוס ריקן ויערה רותחים מכלי שני ע"ג הרכו דהוא שלא כדרך עשיית עין צבע ומותר לכו"ע. אבל לערות עליו מכלי ראשון ודאי אסור מתרי טעמי. חדא, ערוי מכלי ראשון מבשל בכוח כלי ראשון והרכו הזה נתבשל רק בחום כלי שני. ושנית יש איסור בישול אחר בישול ולכן אסור לערות מכלי ראשון על משקה צונן שנתבשל מכבר לגמרי.

זהו מה שראיתי להעיר בדבר חמור זה שיכול להיות מכשול לרבים. ובהתבונני בספרים ראיתי שכן מסיקים גם בעלי ספר ארחות שבת. דהורה שפולי קפה או קפה טחון אין להשתמש בהם כלל בשבת אפילו בכלי שלישי, ע"ש בפ"א הל' פ"ה.

אור ליום ה' פרשת שמיני (בחור"ל) תשע"ה לפ"ק.

פסח אליהו פאלק.

נספח לתשובה הנ"ל

ערוי מים על מרק שקונים בכוס ובו תבלינים שאינם מבושלים

יח) אגב אזכיר דאם הולכים כדעת רוב הפוסקים שחוששים שכל תבלינים שלא הוזכרו בחז"ל אין בידינו להשוות אותם להאי כללא דתבלינים קשי הבישול הם ומותרים בכלי שני, ואדרבה חייבים להחמיר בהם ככל שאר דברים רכים שלא ליתנם בכלי שני. ומ"מ כל שאין כאן ענין של פליטה בלבד מותר ליתנם בכלי שלישי כמו מלח דהגם שחוששים שקלי הבישול הוא אסור רק ליתנו בכלי שני אבל מותר בכלי שלישי ע' סי' שי"ח סע' ט' בהגה שמלח אסור לשים בכלי שני ולא הוזכר שאסור בכלי שלישי או שאסור לערות עליו מכלי שני. ומזה מדייק הקצות השלחן דיש קלי הבישול ויש קלי הבישול ביותר. וקלי הבישול יתבשל רק בכלי שני אבל לא במה שאחריו אבל קלי הבישול ביותר כקולייס האספנין מתבשלת בכל מים חמין ואפילו כלי שלישי ורביעי ע' מ"ב סי' שי"ח ס"ק ל"ז. וכן מבואר מדברי הפמ"ג ומ"ב ס"ק מ"ב ומ"ז שכתבו דבאיסור בישול אחר אפיה אין להחמיר יותר מבכלי שני הגם דאחר שנאפה המאכל נעשית קלי הבישול.

ולפ"ז תבלינים בלתי מבושלים שנמצאים בתוך כוס של מרק מלא איטריות מבושלים יבשים שצריכים לערות עליהם חמין ולהשהותם כך לג' רגעים ואח"כ הם ראויים לאכילה אין לערות כל אשר בהכוס לכלי ראשון או לכלי שני מאחר דהתבלינים אינם מבושלים ויש חשש שהם קלי הבישול. אבל מותר לערות עליהם מכלי שני דינו ככלי שלישי דהתבלינים נאכלים ואינם דומים לעלי תה ופולי קפה שפליטתם זהו בישולם והם עצמם אינם נאכלים.

יט) אולם לכאורה יש בזה טעות. דהנה הח"ס התשו' דקפה מסביר דהא דאין בפליטה מתרנגולתא מבושלת משום בישול דהוא מחמת דינא דאין בישול אחר בישול, וכל שחל שם בישול על המאכל מחמת ריכוך שוב לא יחול עליו שם בישול מחמת פליטה שפולטים ממנו. וז"ל באו"ח סי' ע"ד "אבל מאכל כמו בשר שנתבשל כל צרכו מותר לשרותו בתוך מים רותחים שאינם על האש מטעם אין בישול אחר בישול הגם דעושה כן בכדי שהמים יקבלו טעם שיפליט הבשר לתוך המים. דמאחר דהבשר ראוי לאכילה בעצמו הרי הוא נחשב בגמר ריכוכו וכמבושול כל צרכו, וחל עליו דינא דאין בישול אחר בישול" עכ"ל. ולפ"ז אם נתיר לשים עלים חיים בכלי שלישי מחמת דקי"ל דלא יתבשלו ולא יתרככו בכלי שלישי, ומצד שני בזה אנו גורמים פליטה גדולה של טעם לתוך התבשיל לכאורה יש בזה משום בישול, שהרי א"א לבא להתירו מטעם אין בישול אחר בישול דהא עדיין לא נתבשל. ולפ"ז אין להתיר להשתמש במאכל זה גם בכלי שלישי.

ומאחר דעינינו רואות בחוש שיש פליטה גדולה בכל מים חמין ע"כ אין דברים אלו בכלל תבלינים שקבעו חז"ל שהם קשה הבישול ולא יתבשלו כלל בכלי שני, ואדרבה הם כמו דג מליח שיפליט גם בערוי כלי שני וכלי שלישי. והרוצה להשתמש בו בשבת חייב לערות עליו פושרים

שודאי אינו יס"ב, ואם יניחנו עומד כמו עשר דקות במקום שישמור חום רפוי זה ולא יביאנו ליס"ב יתרכך הלוקשן וגם מה שניתוסף לטבל אותם בלי שיעבור באיסור בישול.

פסח אליהו פאלק

אור ליום ד' פרשת יתרו תשע"ו לפ"ק פה גייטסהעד יצ"ו.

יום ב' לסדר תולדות תשע"ח

לכבוד מו"ר הגאון המפורסם רבי פסח אליהו פאלק שליט"א

בעל מחבר שו"ת מחזה אליהו, זכור ושמור ועוד

אחדשה"ט הני אסיר למעכ"ת הכרת הטוב בעת שלמדתי בישיבת בית יוסף דגייטסהעד בשנת תשנ"ט והי' לי הזכי' לשמוע שיעורים תמידין כסדרן, ובמיוחד קניתי הרבה מה' שבת המסובכות.

וכעת ראיתי תשובה ממעכ"ת בענין הקאפע החדש שיש כמו ג' אחוז שרק נצלה ולא נתבשל וא"כ ליתן הקאפע בכלי שני יש לאסור מטעם דפסקין דיש בישול אחר אפיה וצלי אף בכלי שני, וכ"ת אוסר ליתן אף בכלי שלישי עפ"י תשובות חת"ס ס' ע"ד, ותשובות מהר"ם שיק ס' קל"ב שסוברין שדבר שנעשה ליתן טעם אע"פ שכבר נתבשל אמרינן דיש בישול אחר וכדמבואר ברא"ש לענין צמר שבירה שאע"פ שכבר נתבשל יש עוד בישול לעולם כיון שהסממנין אין בשולם לעצמן רק להוציא טעם, וה"נ לענין הקאפע, המטרה של קאפע זו נעשית כדי ליתן טעם, ע"כ יש בישול אף בכלי שלישי וכמו דאמרינן בקולייס האספנין דאין מדיחין אותו אפילו מכלי שלישי כדמשמע במ"ב דמתיר רק בצונן, משמע דמכלי שלישי אסור דנחשב כקלי הבישול וה"נ נחשב זה לקלי הבישול.

ולענ"ד נראה דיש לדון בזה להתירו בכלי שלישי, א) דדבר זה שנקט החת"ס שדבר הנעשית ליתן טעם אע"פ שכבר נתבשל אמרינן דיש בישול אחר בישול וכן נקט המהר"ם שיק אינו מוסכם בהרבה אחרונים לדינא, ע' בס' רנ"ב ס"א דהמגיס בקדירה אפילו אינו על האש חייב משום מבשל, וע"ש במג"א דמדויק משו"ע דסברי דאם כבר נתבשל כל צורכו אין בו משום בישול, הרי דלא נקט כשיטת הראשונים בדבר שנעשית ליתן טעם יש בו משום בישול לעולם, וע' שם במחצית השקל דמבאר היטיב שיטת השו"ע דכיון דסובר (השו"ע) דיש בישול אחר שנתבשל כמאכל בן דרוסאי, א"כ מה דמקשה הגמרא והלא מגיס, אין בו הכרח לומר שיש בו בישול אחר שנתבשל כל צורכו, דיש לומר דמיירי אחר שהגיע למאכל בן דרוסאי ועדיין יש בו משום בישול, וכן נקט לדינא השעה"ר בס' רנ"ב ס"א דצמר ליוורה אחר שנתבשל כל צורכו אינו חייב רק משום צובע ולא משום בישול, וע' בגר"א ס' שייח ס' י"ח דציין לתוס' דחייב משום צובע, וע' בדמש"א שם, וכן דעת הפמ"ג בס' שייח משי"ז ט"ו, וכן המ"ב בס"ק ל"ט נקט בעיקר לדינא כוותיה, ורק ציין לע' בתשובות חת"ס אבל לדינא מסכים לפמ"ג, וכן דעת המ"ב בס' שייח בס' י"ח גבי דן צמר ליוורה אע"פ שקלט העין אסור להגיס בו נקט כתב שם בס"ק קט"ז רק משום צובע ולא בישול ואע"ג שיש אחרונים המחמירין כהחת"ס והמהר"ם שיק עכ"פ ודאי דראוי לצרפו לשאר האחרונים המקילין בזה, וכדכתב החשב האפוד ח"א סימן ע"ג דהואיל ונפק מפומי דחת"ס יש להחמיר אבל מאן דמיקל אין מזניחין אותו עכ"ד.

ב) ואף את"ל דנקטינן כשיטת הראשונים דשייך בו בישול אף בדבר שכבר נתבשל כיון שנעשית ליתן טעם, לא מצינו בהאחרונים הנ"ל דיחמירו בזה רק בכלי ראשון ועירווי כלי ראשון אבל לענין כלי שלישי לא מצינו להחמיר ואדרבה בתשובות מהר"ם שיק מבואר להדיא דמתיר בכלי שני לענין עלה הטיי, הרי דלא חושש בזה לומר דיש בו בישול בכלי שני בדבר שנעשית ליתן טעם רק בכלי ראשון, נמצא דלענין כלי שלישי ודאי דא"צ להחמיר בזה.

ג) ואף בשיטת החת"ס דכתב מעכ"ת דכיון דהקאפע נעשית כדי ליתן טעם א"כ נחשב כמו העלה טיי, דכתב החת"ס לאיסור יש לדון בזה, וז"ל הסממים אין בישולם לעצמם כלל ואינם ראויים לשום דבר רק להוציא צבעם שיקלוט הצמר הצבע ולא שייך אין בישול אחר בישול כי כל שלא קלטו כל צבעם לא

נתבשלו, אבל דבר מאכל שנתבשל שראוי לאכול בפ"ע הרי כבר נגמר בישוליו עכ"ד, ומלשונו משמע דהעיקר החילוק הוא משום דבסממנים אינם ראוי רק לצבע אבל בדבר מאכל אם ראוי לאכול סגי, אע"פ שאינו עומד לאכול רק ליתן טעם, וכן מבואר להדיא בתשובות חשב האפוד ח"א סי' ע"ג בדעת החת"ס וז"ל דאחר עיון בלשון הח"ס נראה דס"ל דלענין בישול אחר בישול לא בעינן שיהי עומד לאכול וסגי שיהי ראוי לאכילה דכיון דראוי לאכילה שוב אינו דומה לסממנים עכ"ל, ולפ"ז ה"ה בקאפע הני"ל אף דנעשית ליתן טעם כיון דלמעשה ראוי לאכול דהא אוכלים אותו ביחד אם המים ואף אם נשאר אותו הקאפע בשולי הכלי ואין שותין אותו עכ"פ ראוי לשתותו ואינו דומה לסממנים דגוף הדבר נשאר קיים ופולט רק צבע, בזה היא דמחמר החת"ס שיש בישול אחר בישול.

ד) ובר מן דיין היא לענין הטיי גופא שעדיין לא נתבשל, דהמ"ב נקט לאיסורא אף בעירו מכלי שני ג"כ אינו מוסכם אליבא דע"כ, דהפמ"ג א"א ס"ק ל"ה שצ"ן לה רע"א בס"ה נקט להתירה בכלי שלישי וכן הקצות השלחן סי' קכ"ד מביא ממנחת ברוך סי' י"ב להתירה בעירו מכלי שני וכן השעה"ר ב' פסח סי' תנ"א סי' ל"ד שדן התם לענין עירו מכלי שני כגון רוטב חם של חמץ בתוך קערה שיד סולדת בו שנשפך על דבר היתר בפסח שאוסר רק משום שיש לו כוח להפליט ולהבליע אבל לענין בישול נקט התם שאין לו כוח לבשל, ואף המ"ב החולק לא נקט בתורת ודאי רק נקט דיש דברים קלים שנתבשלים ע"י הדחה מכלי שני, ואפשר דיש בהעלים חשש איסור דאורייתא.

ובעיקר הדבר לענין עלה טיי דכתוב האגרות משה או"ח ד' ע"ד ס"ק ט"ו להתיר דמה שאנו רואין בעינינו שמתאדמין המים זה אינו בישול דאף בקרים ממש מתאדמין במשך זמן וכל שכן בחמין שאין יד סולדת בהם, ולא זה ענין בישול ע"כ, וכתב מעכ"ת בתשובה הני"ל דאפילו אם תאמר דמוציא טעם בצונן אבל למעשה עכשיו שיצא הטעם על ידי חום הבישול חייב משום מבשל, דלמעשה היה כאן כוח של בישול, ולענ"ד נראה דנידון דידן תלוי בפלוגתת מג"א וט"ז בסימן ש"ח בענין קולייס האספנין ומליח הישן דאינו ראי לאכול בלי שרייה, פליגא האם מיירי דדוקא בדבר מאכל שאינו ראוי לאכול בלי שרייה או אפילו בראוי לאכול בלי שרייה נמי אסור, דהמג"א סבר דאם ראוי לאכול בלי שרייה מותר, והט"ז מחמיר אף בכהאי גוונא, ונהי דהאחרונים נקטינן להחמיר כט"ז, עכ"פ להמג"א הרי שרי, א"כ בענין העלה טיי והקאפע דנמי מוציא טעם במים שאין היד סולדת בו א"כ נמי יש לצרף שיטת המג"א להתרא.

פירות הנושרים לענין הקאפע הני"ל בכלי שלישי, לפי דעת המג"א ומחצש"ק והגר"א ופמ"ג והשעה"ר ומ"ב שף שכבר נתבשל אין בו בישול אפילו בכלי ראשון דאין בישול אחר בישול אף בדבר הנעשית ליתן טעם, (והוא הדין בקאפע אף שנאפה ולא נתבשל עכ"פ בכלי שלישי מותר אף שנעשית ליתן טעם), ולא סברי סברת החת"ס והמהר"ם שיק לומר דכיון דמוציא טעם דיש בו משום בישול אחר בישול, ואף להמהר"ם שיק מבואר בהדיא בכלי שני דשרי, ואף את"ל דבעלה טיי אסור, בקאפע נמי מודה החת"ס דשרי כמדבואר בתשובות חשב האפוד דחושב כאוכל, ועוד דאף בטיי גופא שלא נתבשל עדיין, דנהי דהמ"ב מחמיר אפילו בכלי שלישי, הרי יש כמה אחרונים המקילין בזה, ונהי דאם נפרט כל החומרות שמביא מעכ"ת בתשובה לעצמן אזי יש מקום להחמיר, אולם אם נצרפם יחד למה לא ניזל לקולא, ולא באתי בזה ח"ו לחלוק על מעכ"ת רק באתי כתלמיד הדין לפני רבו ואסיים בבקשה אם אפשר למעכ"ת להחזיר לי בכתובים לאמתה של תורה שלא אטעה ח"ו בדבר הלכה.

והני בזה תלמידכם דושה"ט החותם בכל מיני ברכות

שמעון יחזקאל שרגא הלוי שנעק

לונדון יצ"ו

תשובה למכתב בנוגע לקפה נמס שיש בו קפה טחון חי

בס"ד

החיים והשלום לכבוד הרה"ג מורה"ר שמעון יחזקאל שרגא הלוי שנעק שליט"א מת"ח הגדולים והמצויינים שבעיר הבירה לונדון יצ"ו.

מכתבכם החשוב הגיעני לנכון ואודה לך מאוד שבקשת ממני בירורים נוספים למה שכתבתי מכבר על אודות איסור בישול בשבת שנתעורר ע"י שמוסיפים כעת קפה שאינו מבושל להקפה נמס שהציבור רגיל בו. ואנסה לענות לפי סדר מכתבך החשוב ואקוה שדבריני ימצא מסילות ללב מעלת כ"ת וללב ת"ח אחרים שלא מבינים למה אין להתיר ליתן הקפה לכלי שלישי.

מענה לאות א'

א) בירור דברי הח"ס והחולקים עליו בנוגע לבישול אחר בישול: כתבת להוכיח שהמ"א ועוד כמה פוסקים חולקים על הנחת הח"ס דאמרינן יש בישול אחר בישול בסממני צבע ובסממני אוכל גם אחר שנגמר בישולם, ולא ס"ל כהאי תירוץ בהרא"ש. דאפילו נאמר שיש מחלוקת ביניהם היינו רק בנגמר בישולם וממשיך להוסיף פליטה אחר שרוב בני אדם לא היו ממשיכים להוציא עוד צבע. שהוא כמובן כבר קלוש נגד הצבע העיקרי שיוצא או ממשיכים להוציא עוד סממני אוכל אחר שנקלש הכח והטעם נגד הטעם העיקרי שיצא. והח"ס מיירי באופן שכבר עירה מע"ש רותחים על הקפה ופלט טעמו במדה גדולה ועכשיו בשבת רוצה לערות עוד פעם רותחים על הקפה. וס"ל דאי לאו שיטתו בדבר אוכל אין בישול דפליטה היה פליטה זו השניה בישול, וכהאי תירוץ של הרא"ש. והמ"א כנראה מדבריו בס' רנ"ב ס"ק ב' וס"ס שי"ח מחשיב זה רק כצובע (דאין בו דינא דאין צביעה אחר צביעה) ולא כבישול (דאית ביה דינא דאין בישול אחר בישול).

ולענ"ד כל זה לא נוגע כלל לנד"ד. דאין מי שחולק בעצם הדבר שפליטה הוי בישול וכדראים מסממני צבע. ופולי קפה הקלויים ריכוך נעשית בהם אבל בישול דפליטה לא נעשית בהם כלל וכלל. וא"כ אם ננקוט שקפה שלנו גם אחר הקליה אינו דומה לתרנגולתא דרבי אבא מאחר דרובה דעלמא לא אוכלים אותו ואין סיבה שלא יהא בו בישול דפליטה, אז גם אם לא נסבור כדברי הרא"ש ולא יתחייב על בישול אחר בישול בכל זאת בודאי יתחייב בזה, דהבישול של קליה אינו כנגמר בישולו ואין מקום להסתפק בו לומר בו אין בישול אחר בישול. ולכן גם המ"א והגר"ז דס"ל דאחר שנתבשל כל צרכו אין בו שוב בישול שניה יודו לגמרי שבנד"ד עירו רותחים עליו גם מכלי שלישי הוי בישול באשר בזה מפליט טעמו וממשו במדה גדושה. ולכן לא ירדתי לסוף הכונה בהערה זו.

ב) בתשו' ח"ס שזכרנו יש שלושה חידושים. חדא, דכמו שיש מושג של בישול להפליט מסממני צבע כן הוא גם בעלמא יש בישול דפליטה בדברים המפליטים טעם באוכלים. ושנית, ס"ל להח"ס דכל ששם אוכל עליו ונגמר בישולו מצד ריכוך, שוב אין בו בישול דפליטה, דאחר תיקון שלם לעצמו אין לזה שפולט לתיקון דבר אחר ערך, ואמרינן ביה אין בישול אחר בישול. ונקודה זו האחרונה נראה דכו"ע מסכימים עליו אם הוא באמת דבר שכבר נגמר בישולו שראוי לאכול וכהיא דתרנגולתא דרבי אבא. ועוד שלישית, נקט דבסממני צבע אמרינן דיש בישול אחר בישול כל שיש יותר צבע להפליט (גם אחר שנגמר הפליטה שהיה אדם אחר עושה אם היה עוסק בהאי ענינא). וכן גם בסממני אוכל יש בהם בישול אחר בישול גם אחר שפלטו כל צרכם. והוא כאחד מתירוצי הרא"ש. ודעה זו לא נתקבל אצל הרבה מגדולי אחרונים ובתוכם הפמ"ג והמ"ב שי"ח ס"ק ל"ט דס"ל דבפלט כל צרכו אמרינן ביה אין בישול אחר בישול ויתחייב רק משום צובע ולא משום בישול. ולפ"ז דבר שאינו צבע לכאורה לא יהא בו איסור.

ג) וטעם גדול יש לזה דבפלט הצבע כל צרכו או נצבע הבגד כל צרכו ואדם זה רוצה להפליט עוד מעט צבע, צובע יש בזה אבל בישול אין בזה והוא משום דכמובן אחר פליטה ראשונה נחלש תוספת הצבע היוצא ורוב בני אדם לא היו מוציאים אותו והוי בבחינת מצטמק ויפה לו דמותר הגם שמוסיף ריכוך. ולהכי מצד בישול אמרינן אין בישול אחר בישול ואין זה נחשב מלאכה משא"כ מצד צובע אין כלל

כזה דאין צובע אחר צובע ולכן מתחייב משום צובע ולא משום בישול הגם דאצל רוב בני אדם אין תוספת צביעה זו חשובה. [ואמרתי להעיר מדברי ביאור הגר"א או"ח סי' שכ"א אות ט"ז שכתב דכמו שיש כלל דאין בישול אחר בישול וכן אין טוחן אחר טוחן כן הוא בכל המלאכות ע"ש].

ד) ופולי קפה שבעיקרם עומדים לפליטה ורק מעט מן המעט אוכלים אותם כמות שהם יש בהם משום בישול של פליטה. והגם שצולים אותם מקודם ועי"ז נתרככו הפולים ונעשו ראויים לאכילה בדוחק מ"מ ודאי יש אצלם איסור דבישול אחר אפיה דעדיין לא נתבשלו וגם עדיין לא פלטו שום טעם והוא בלי ספק עיקר הוויתם בעולם. ובכן, נראה לדינא שפשוט שאסור ליתנם לכלי שני דבסע' ה' פסקינן כהיראים דיש בישול אחר אפיה ואסור לכה"פ ליתן דבר נאפה בכלי שני ע' מ"ב ס"ק מ"ז (ולדעת החזו"א סי' נ"ב ס"ק י"ח אסור גם ליתנם גם בכלי שלישי). והוא משום שקלי הבישול אסור ליתנו בכלי שני, ודברים שכבר נתרככו באפיה יש לחשוש שנעשו קלי הבישול ונעשו כמו מלח דאסור בכלי שני. (ולדעת החזו"א חוששים שנעשו קלי הבישול ביותר ודומים לקוליים האספנין ולדג מליח דאסור ליתנם גם בכלי שלישי וכמבואר במ"ב ס"ק ל"ז). ובנד"ד הפולי קפה נאפים אבל עדיין לא נתבשלו כלל דעד הנה לא נפלט מהם טעמם עד הנה כלל.

ובנוגע להמושג של "קלי הבישול ביותר" דאסור גם בכלי שלישי נכלל כל דבר שאמרו לנו חז"ל דאסור לערות עליהם מכלי שני כמו דג מליח וקוליים האיספנין וגם כל דבר דעינינו רואות שהם קלי הבישול כמו ביצים (ע' צ"צ במשנית דל"ט משנה ג') וכן הנראה מאוד שהוא קלי הבישול כמו עלי תה הדקים והקלושים (שחושש בהם המ"ב ס"ק ל"ט שהם כמו קוליים האספנין). ובכן מאחר דעינינו רואות שפולי קפה פולטים בחוזק גם בכלי שלישי ודאי יש אצלם בישול אחר אפיה גם בכלי שלישי.

ומאחר דראיתי שיש אי בהירות בנוגע להמושג של "קלי הבישול" דאסור רק בכלי שני וכדאיתא בגמ' בנוגע למלח דאסור ליתנו בכלי שני (שבת מב. וסי' שי"ח סע' י' ומ"ב ס"ק ע"א). וכן באפיה אחר בישול חוששים שמחמת האפיה נעשה הקשי הבישול קלי הבישול ואוסרים רק לכלי שני ותו לא, ואילו דג מליח וקוליים האיספנין הם "קלי הבישול ביותר" אסורים גם בכלי שלישי ראיתי להעתיק לשון הקצות השלחן סי' קכ"ד סע' ז' "יש דברים רכים שמתבשלים גם בכלי שני שהיס"ב ואין אנו בקיאים בהן ויש להחמיר בכל הדברים לבד מדברים שהתירו חכמים בפירוש ליתנם בכלי שני כגון תבלין ושום ובצל ומים ושמן זית וכו', וביצה מתבשלת גם בכלי שני [צ"ל שלישי]" עכ"ד ושם בהע' כ"א "ומשמע דהאיסור בדברים רכים הוא רק לשרותם בכלי שני אבל לערות עליהם מכלי שני מותר. אע"פ דמליח הישן מתבשל גם בעירו מכלי שני לא החמירו בסתם דברים רכים בעירו מכלי שני. וכן בפת נזהרים שלא ליתנו בכלי שני ולא נזכר שם עירו כלי שני וכו' " עכ"ל.

[ודע דבראים סי' רע"ד איתא "יזהר אדם שלא להכניס בשבת שום דבר בכלי שני ואף בכלי שלישי שהיס"ב שאין אנו בקיאים בדברים רכים וקשים מי הוא מתבשל בכלי שני ומי הוא שאינו מתבשל" עכ"ל. ונמצא מחמיר בכלי שלישי בכל דבר, וק"ו במה שעיינינו רואות. ולמעשה רוב הפוסקים לא נקטו כן לחשוש בכל דבר רך שיתבשל בכלי שלישי].

ה) **הא דהורו הפוסקים דבישול אחר אפיה מותר בכלי שלישי:** ואין זה סותר כלל הא דהורה הפמ"ג והמ"ב דאין לחשוש בבישול אחר אפיה רק שיתבשל בכלי שני ותו לא דשאני בישול אחר אפיה דאין לנו סיבה לחשוש דהמאכל שהיה קשה וקשי הבישול נעשה קלי הבישול ביותר. דהמאכל בטבע אינו קלי הבישול ביותר ואין לנו לחשוש גמחמת ריכוך דאפיה הוא נעשה קלי הבישול ביותר ויתבשל בכלי שלישי. ולכן בצדק וביושר אין לאוסרו אלא בכלי שני. משא"כ פליטת הסם אדרבה אנו רואים בהדיא פליטה גדולה שיוצא מהם גם בכלי שלישי. [והגם שקצת נפלט גם כאשר שורים פולי קפה או עלי תה בצוננים מ"מ אין זה אלא מקצת שבמקצת ואין לדמותו כלל להפליטה הגדולה והחזקה שנעשה ע"י בישול].

ומבואר שאין שום נ"מ לכירור נד"ד אם קי"ל כהח"ס שיש בישול אחר בישול בפליטת סממנים או לא. דעיקר הדברים הוא שיש בישול דפליטה אחר צליה והבישול הזה נעשית גם בכלי שלישי ולכן לדינא אין לשים קפה לא בכלי שני ולא בכלי שלישי. ולדעת המ"ב שאין לשים עלי תה גם בכלי שלישי ע'

בבריו בס"ק ל"ט קפה זה הוי אותו דבר ממש ואין ליתנו לכלי שלישי. ולענ"ד אין להורות לרבים בוראה שהיא נגד המ"ב כאשר יודעים שיהודים אלו לא היו רוצים לנהוג נגד דעת המ"ב.

מענה לאות ב'

(ו) **דברי המהר"ם שיק שאחר עירוני כלי ראשון על פולי קפה שוב אין לחשוש לפליטה:** בתשו' מהר"ם שי"ק או"ח סי' קל"א מבואר דס"ל דהגם דאין אנו בקיאים לדעת בעלי תה מתי הגיעו למבושל כל צרכו בכדי לומר דמעשה שוב אין חשש בישול, מ"מ ס"ל דאם בבישול ראשון בישל העלים בכלי ראשון או ערוי כלי ראשון, שוב אין לחשוש שבישול רפוי מזה כמו זה של כלי שני או של ערוי כלי ראשון הנפסק הקילוח יפליט מהעלים פליטה חשובה ואסורה. דאם יפליט קצת, זה יהא פליטה קלה ויהא מותר בבחינת מצטמק ויפה לו כמו שבתוספת ריכוך יש כלל כזה ושוב מותר מדינא דאין בישול אחר בישול, דאין פליטה זו חשובה להיות נחשבת כמעשה הבישול. אולם אם בישל בכלי ראשון שאינו על האש שוב אסור ליתנו בכלי ראשון דלזה חוששים דאין אנו בקיאים מתי הוי מבושל כל צרכו.

וכבר מבואר מדברינו לעיל דכל זה אינו נוגע לנד"ד כלל וכלל. דהפולי קפה שמערבים לתוך הקפה נמס מעולם לא נתבשלו ורק נצלו לחזק טעמן אבל פליטה מהפולים שהוא כל תכלית גידולם לא התחיל כלל. ובזה ודאי אסור ליתנו בכלי שני ואפילו בכלי שלישי מאחר שענינו רואות שהם קלי הבישול ביותר לגבי פליטה וכאשר שמים פולים צלואים אלו לתוך כלי שלישי יוצא מהם פליטה גדולה, ואין כאן ענין כלל של בישול אחר בישול שבישול שהיא הפליטה עדיין לא נעשית. ואין שום רמז ורמיזה בדברי המהר"ם שיק אודות בישול ראשון כמו הבישול שלנו. והמצב אצלנו הוא כמו העלי תה שכתב המ"ב שם ס"ק ל"ט שיש להחמיר בו.

(ז) **גם לראבי"ה יש בישול אחר אפיה בנדון דידן:** ולענ"ד גם הראבי"ה דמתיר בישול אחר אפיה וכמבואר ברמ"א סי' שי"ח סע' ה' היינו דס"ל דאין חילוק בין ריכך דאפיה לריכוך דבישול, ולכן בישול אחר אפיה מותר כבישול אחר בישול. וכל זה בנתבשל או נאפה כל צרכו שוב אין בו משום בישול להראבי"ה. אבל אם בישלו רק לרביע דהוא פחות מכמאכל בן דרוסאי פשוט דאסור לעשות בישול עוד פעם אחר בישול כזה. ולפ"ז עלי תה ופולי קפה שבישולם פליטה היא וכמו בישול דסממנים וזה לא התחיל כלל בהצליה ודאי דהבישול אסור לכו"ע גם אחר הצליה. ופשוט שאם צולים פולי קפה לא יתיר הראבי"ה ליתנם בשום חמין מאחר דעדיין לא נתבשלו בישול דפליטה.

(ח) **בעלמא בישול אחר אפיה מותר בכלי שלישי, לא כן בנד"ד:** וגם אין ענין לכאן הא דאיתא בפמ"ג ומ"ב דבבישול אחר אפיה אסור רק ליתנו בכלי שני אבל מותר ליתנו בכלי שלישי. דכוונת האי מימרא הוא דאם צלה למשל תבלינים או בישרא דתורא שמותר ליתנם חי בכלי שני בהיות שהם קשי הבישול ע' סי' שי"ח סע' ט' ומ"ב ס"ק ס"ה ומחמת הצליה נתרככו התבלינים או הבישרא דתורא ויתבשלו בכלי שני. ואהא הוורו הפמ"ג והמ"ב שאינו מחוייב לחשוש שמכח האפיה נעשו התבלינים או הבישרא דתורא קלי הבישול ביותר וכקולייס האספנין דלזה אין לחשוש. וכל זה בדבר דאי לאו האפיה היה מותר בכלי שני ושלישי וקמ"ל דלא הוחמר דינו יותר מאיסור כלי שני. אבל דבר שגם חי היה איסור לבשלו בכלי שני או שלישי פשוט דלא נעשה דינו יותר קל עי"ז שנצלה דאדרבה הצליה ריכך הדבר וקירב אותו יותר להתבשל אחר צליה מלפני צליה. ולכן בנד"ד שפולי קפה חי כמו עלי תה הוא ובשניהם יש לחשוש לבישולם גם בכלי שלישי לא ישתנה דינו כלל עי"ז שהפולי קפה כבר נצלה.

מענה לאות ג'

ט) **דברי הח"ס וחשב האפוד אם אחר קליית קפה יש דינא דאין בישול אחר בישול:**
ז"ל הח"ס או"ח סי' ע"ד בתוך דבריו "הנה הקאפע הוא קלוי באש והעיד בתשובת גנת ורדים שרמז עליו בבאר היטב סי' שי"ח שבמדינתיהם אוכלים אותו כך ואפילו כתוש כקמח אוכלים אותו וכתב דזה ידוע ומפורסם. ולפ"ז לרוב הפוסקים דאין בישול אחר אפיה וקליה א"כ אין כאן איסור בישול דאורייתא כלל לכאורה. אלא שבספר הנ"ל כתב הכא מוציא טעמו לתוך המים ויש בזה משום בישול אע"פ שכבר נתבשל, כמו מגיס בצבע שבירה ברא"ש פ"ק דשבת דמייתי ב"י סי' שי"ח. ולפע"ד לא דק במח"כ ואין ענין זה לזה, התם הסממנים אין בישולם לעצמם כלל ואינם ראויים לשום דבר רק להוציא צבעם שיקלוט הצמר הצבע ולא שייך אין בישול אחר בישול כי כל שלא קלטו כל צבעם לא נתבשלו, אבל דבר מאכל שנתבשל שראוי לאכול בפני עצמו הרי כבר נגמר בישוליו, וכשנותנים מרק רותח על קטניות שנתבשלו יבש אין ספק שהמרק קולט טעם קטניות ועל שם כך שופכים עליה בשבת ואוכלים אותו כך וכו' ואפ"ה מותר בשבת כיון שכבר נתבשל מע"ש שראוי לאכול בפני עצמו הרי נגמר בשולו ומה שמוציא טעמו אח"כ לתוך המרק אין בכך כלום "עכ"ל הח"ס.

י) ולענ"ד ברור שהח"ס הבין בדברי הגנת ורדים שפולי קפה היו נאכלים כמאכל במדינתם, וגם במדינות אחרות היו אוכלים אותם אם היו מביאים אותם, ורק מחמת שיש פולים ואגוזים אחרים טובים וטעמים מהם לא היו הפולים מצוים לקנות בהגליל של הח"ס. ולכן הו"ס"ל להח"ס דהקאפע נעשה ע"י האפיה מאכל לכו"ע. ואפשר שכן היה המציאות בימים ההם שכו"ע היו אוכלים הפולים אם היו מזומנים להם. ולכן בצדק וביושר כתב הח"ס דקפה אפוי שוב אין בו בישול דפליטה, דאין בישול אחר בישול. דכבר נגמר תיקון הפולים ע"י האפיה וכל שנתבשל ונגמר תיקון עצמו שוב אין בו בישול שניה לתקן דברים אחרים וכדמוכח מתרנגולתא דרבי אבא דנתבשל כ"צ ושוב הכניסוהו בשבת למים חמין לעשות מרק דאין בישול אחר בישול.

ולפ"ז כהיום שרובה דרובה דעלמא א"א להם לאכול פולי קפה בהיותו מר מאוד ורק אולי אחוז אחד אוכלים אותו, נמצא שאצל רובה דעלמא אין הפולים מתוקנים ע"י האפיה ובודאי לא נגמר תיקונם באפייתם דאנם נאכלים כך. ולא עוד אלא דאפילו אלו שאוכלים אותם אין זה בגדר מאכל אצלם כפולים וירקות, אלא כממתק בעלמא (הנקרא "נש"), ואילו שתיית כוס קפה הוא חלק עיקרי בארוחת הבוקר ובמשך היום, ולכן פשוט לענ"ד דלא שייך לומר בכגון זה אין בישול אחר בישול. ואילו תאמר שלכו"ע יש קצת תועלת בהאפיה דעי"ז יפלוט טעם מעולה לתוך המים מ"מ בזה עדיין דרך רחוקה מגמר תיקון עצמם. וכמו דרק אחר שנתבשל מאכל כל צרכו אמרינן ביה אין בישול אחר בישול ולא בנתבשל כמאכל בן דרוסאי או אפילו תשעים אחוז מבישולו וכמבואר בסי' שי"ח סע' ד' וכדעת הרבה ראשונים דכל מה שכבר נתבשל עוזר להגמר בישול כן הדבר הזה אין לומר על הפולים אין בישול אחר בישול.

יא) והנה בתשו' חשב האפוד ח"א סי' ע"ג ד"ה ואחר וכו' איתא וז"ל "ואחר העיון בלשון הח"ס (תשו' או"ח סי' ע"ד) נראה דס"ל דלענין אין בישול אחר בישול (היינו אין בישול דפליטה אחר בישול של המאכל לרכך אותו) לא בעינן שיהי' עומד לאכילה, וסגי שיהי' ראוי לאכילה, דכיון שהיא ראוי לאכילה שוב אינו דומה לסממנים, והעדוהו שבמדינתנו אוכלים הקאפע די לנו שנדע שהוא ראוי לאכילה. ואין זה דומה לקוצים בכרם שהקוצים אינם כלאים א"כ מיוחדים לגמלים וכו' " עכ"ל.

ובדבריו יש חידוש מופלא דלענ"ד קשה לאומרו. והקדמה לזה הוא דמבואר מדבריו הק' שהבין דברי הח"ס דקפה קלוי שכתב הח"ס אודתו ידע הח"ס שהוא לא ראוי לאכילה אלא למקצת בני אדם כמו שכן המצב היום, ואעפ"כ ס"ל דמאחר דנאכל ע"י חלק קטן וזעיר מהעם שוב חל על קפה שנתבשל דינא דהוא "דבר הנאכל שנגמר בישולו" ולכן אם אח"כ ישפוך עליו חמין לא יעבור מאחר דאין בישול אחר בישול. ודבר זה דבר תימה הוא, דלכאורה כמו שמאכל שנתבשל תשעים אחוז מבישולו יש בו בישול אם שוב יבשלונו בשבת דרק בנתבשל כל צרכו (דהיינו כפי איך שרוב בני אדם צריכים אותו אז חל דינא דאין בישול אחר בישול) הוא דשוב אין בו משום בשול ע' סי' שי"ח סע' ד' וכדעת הרמב"ם והטור ועוד הרבה ראשונים ע"ש בה"ל ד"ה אפילו וכו'. הגם שלא לו שרוצים הבשר קצת יותר קשה הרי נגמר בישולו, מ"מ דיינינן ליה לפי הסכמת רוב בני אדם, ק"ו קפה שרק מיעוטא דמיעוטא מבני

(ב) והמקור שממנו למד הח"ס לומר ש"בישול דפליטה" שייך רק בדבר שאינו עומד לאכילה וכמו סממנים (ולכן קפה דלפי שהבין מתשו' גינת ורדים הוא דבר הנאכל לבני אדם אין בו בישול דפליטה) הוא מתרנגולתא דרבי אבא שהכניס התרנגולת לחמין בכדי לעשות ממנו מרק והיה מותר משום דאין בישול אחר בישול. ומזה למד דהגם דפולט לתוך המים ומשווהו מרק עכ"ז אין זה בישול, דאוכל בישולו ריכוך הוא ולא פליטה. ולפ"ז לענ"ד דבר שהעולם מגדלים אותו לפליטה כמו קפה נמס ששותים רק הטעם כעיקר והפולים נזרקים. וכן המבשלים בעצמם קפה מפולים הנקרא "טערקיש קפה" שותים המים והפולים נזרקים, וגם המיעוט בעלמא שמוסיפים קצת פולים טחונים לקפה נמס אינו בכדי לאכול הפולים רק להפליט הטעם החזק מהם, ולבד מזה יש מיעוטא דמיעוטא דאוכלים קצת פולים צלויים ל"נאש" אין צד בעולם לדמותו לתרנגולתא דרבי אבא דהוא דבר מאכל מובהק וכולי עלמא מבשלים אותו לאכלו. לכן אין מקום לומר שבקפה אין "בישול דפליטה".

ולכן לענ"ד מוכרחים לפרש דהח"ס הבין שבעצם כו"ע היו אוכלים אותו כמאכל וכקטניות אם היה מצוי להם ולא היה דברים טעימים מהם ולכן בישולם או קלייתם נחשב כגמר תיקונם ושייך בהם גדר דאין בישל אחר בישול. ואצלנו דרובא דרובא דעלמא א"א להם לאכלו ודאי שלא נגמר בישולם.

(ג) וראיתי במכתבים שהגיעו אלי דיש שמבינים בדברי הח"ס והחשב האפוד דכללא קאמרי דאם החפץ שם מאכל עליו בישולו הוי רק ריכוך ואין בו בישול דפליטה כלל. ולכן כל שיש מקצת בני אדם האוכלים פולי קפה מוכח מזה דמאכל הוא ולכן אין בו משום בישול דפליטה. ופשוט שאין זה כוונת הדברים דא"כ לעולם לא יהא בבישול מאכל ליתן טעם משום מלאכת מבשל, ולמה תלו הדבר באין בישול אחר בישול, ושרק אם כבר מבושל ומתוקן אז הוא דאין בו בישול דפליטה. ולכן האמת יורה דרכו דכוונתם דכיון שנתבשל בישול שהוא תיקון לעצמו שוב אין בו משום בישול שני הנעשה לתיקון דבר אחר דזה הוי בכלל כללא דאין בישול אחר בישול. ולכן גם אם חל על קפה שם מאכל זה בעצמו א"א לו להיות סיבה שלא יהא בו בישול דפליטה.

(ד) עוד אזכיר מה שכתב עלי ת"ח אחד וז"ל בתוך דבריו "ועוד יותר מזה, דהרי מקורו של החת"ס שהגרעינים עומדים לאכילה הוא מהגו"ר, והשואל שם סבר דזה מקרי עומד לאכילה, והגו"ר הרי כ' להדיא דאין אוכלין אותו אלא כשהוא מצופה בסוכא"ר, [או כשהוא בדרך ואינו יכול לעשות קאווע כדבעי], והגו"ר באמת מכח זה סבר דדינו כסממנין כיון שאינו עומד באכילה בפ"ע, וגם מכח סברתו דלאחר כתישתו אינו עומד כלל לאכילה, ולכן באמת הגו"ר מסיק לאסור בזה. האומנם החת"ס כפי הנראה חולק על הגו"ר, ונקט דזה מקרי עומד לאכילה וכתרנגולתא דר' אבא. עכ"פ הרי נמצא דאכילה זו של הגו"ר – דכפי הנראה לא הי' יותר מיועד לאכילה ממה שאוכלין אותו בזמנינו ע"י ציפוי שאקאלא"ד – נקט החת"ס דמקרי עומד לאכילה ממש, ואינו דומה לסממנין, וא"כ הרי בודאי גם בזמנינו הוא כן. ובאמת כמה מסברת מעכת"ה כבר כ' הגו"ר שם, אבל החת"ס הרי חולק עליו, וא"כ נמצא לכא' דנד"ד תליא באשלי רברבתא דלהגו"ר אסור ולהחת"ס מותר" עכ"ד הכותב עלי.

ולענ"ד דהח"ס לא היה הספר גינת ורדים לפניו וראה רק מה שהעתיקו ספרים אחרים בשמו וכמו שהזכיר הבאר היטב סי' שי"ח ס"ק י"ד בריש דבריו וכן עוד אחרונים שמביאים דבריו, והוא דברי החולק שם בגנ"ו, דאילו ראה אותו לא היה כותב בשמו דברים שהם להיפך גמור מדעת הגנת ורדים בעצמו. וגם היה מפרש בהדיא שבא לחלוק עליו בכל מה שכתב ולא היה סותם דבריו. ולא עוד אלא שהח"ס כותב דהיו אוכלים פולי קפה אחר הצליה בין שלמים בין כתושים דז"ל "שבמדינתיהם אוכלים אותו כך ואפילו כתוש כקמח אוכלים אותו" ואילו בגנת ורדים בפנים איתא דגם אלו שאוכלים פולי קפה לא אוכלים הפירורין אחר שהפול כתוש. ולכן המבקש האמת יראה שאין לפרש כוונת הח"ס ע"פ מה שרואים בפנים הספר, וזה ברור.

מענה לאות ד'

טו) יש לחשוש דבישול אפריות הקפה מפליט טעם וגם ממצט מרירות האפריות עצמו: ועוד אזכיר נקודה חשובה דמבואר בהדיא בדברי הח"ס דפליטה שהיא לטובת והשלמת הדבר שנתבשל עצמו יש בו משום בישול, דעיקר הסברא להפקיע פליטה מידי בישול הוא משום דכבר נגמר בישול המאכל עצמו ומתוקן ועומד הוא, והפליטה נעשית לצורך דבר אחר ולא לצורך הדבר שנתבשל. והכריע הח"ס דזה הוי בכלל אין בישול אחר מאחר דלצורך עצמו כבר נגמר הבישול לגמרי. וכך הוי עובדא דתרנגולתא דרבי אבא וכן מבואר ג' פעמים בלשון הח"ס דמיירי בנגמר בישול הדבר לעצמו. וכן משמע לענ"ד ממשנה דשבת קמה: דג מליח הדחתו ופליטת המלח העז ממנו בישול הוא ואסור אפילו בעירווי כלי שני ולא הוזכר שזה רק בדג חי ולא במבושל ושדבר מבושל מלוח מותר להניחו בכל חמין שירצה. ומבואר דמאחר דהפליטה היא לטובת הדבר שמבשלים ודאי היא חלק מתיקון הבישול שלו וחייבים עליו גם אם הדג היה מבושל מקודם כל צרכו.

[והגם שבשו"ע הגר"ז סע' י"א איתא שדג מליח הוא דג חי שעדיין לא נתבשל לפני זה, ומשמע לכאורה שאם נתבשל לגמרי ואח"כ נמלח מאוד לא יהא הדחתו בישול, ולכאורה נראה מדברי הגר"ז דהוא מפרש שהבישול בדג מליח וכל הדומה לו אינו הפליטה של המלח אלא הריכוך של הבשר החי שכבר נתרכך מאוד מכח המליחה, ולכן עירווי מכ"ש מספיק לתקנו ומוכח לפי הבנתו דמיירי בדג שעדיין לא נתבשל וצריך ריכוך. אולם יש לדחות דפירש לפי המציאות דתמיד אחר שנתבשל שוב לא ימלחנו בעומק כ"כ עד שא"א לאכלו מחמת מליחתו, ולא כיוון להגדיר ההלכה דשייך רק בחי.

וכן מוכח לכאורה מהמ"א שם ס"ק ט"ז שכתב דרק בנמלח עד לדרגא שא"א לאכלו מחמת רוב מלחו אז הוי הערווי בישול, והביאור הוא כנראה דס"ל דבישול דפליטת מלח דהוי תיקון שלילי ולא חיובי ולכן חשוב תיקון רק כשא"א לאכול הדבר בלי הפליטה, ומבואר דמפרש דעצם פליטת המלח הוא התיקון ולא ריכוך הבשר (והט"ז שם ס"ק ה' דאוסר שרית הערינג הגם שאינו מלוח לא ס"ל דמחמת היותו תיקון שלילי האיסור הוא רק בנמלח לגמרי). וכן מבואר בפמ"ג שם א"א ס"ק ט"ז שכותב שהדחת צלחת מהלכלוך שעליו אינו כהדחת דג מליח משום שמי שאינו איסטניתי יכול לאכול מצלחת גם בלי הדחה, ומבואר דס"ל דהבישול הוא פליטת המלח (ולענ"ד לא אבין הה"א שהדחת והסרת דבר שמבחוץ כמו לכלוך שעל צלחת יהא נחשב כתיקון ודומה לפליטת מלח הבלוע בהבשר). ועכ"פ אם הבישול היא הפליטה וכדעת המ"א לכאורה אין סיבה שבישול זה יהא רק בדבר שעדיין לא נתבשל כלל].

ולפ"ז הנני להעיר דיתכן מאוד דבישול פירווי פולי קפה שעושים בעירווי חמין עליו יש בו שני תכלתים. חדא, דעושה בזה תוספת טעם קפה בהמשקה ומעתה טעמו יותר חזק מזה של נס קפה סתם. ושנית, דזה נצרך גם לתיקון פירווי הקפה שנשארים בהמשקה, שהם בעצם מר מדי לרוב בני אדם והן נחלשים ונעשים ראויים ע"י פליטת חלק גדול מהטעם החזק שבהם. ואם כן הדבר גם להח"ס יש בזה בישול דאורייתא דהוי כמו דג מליח שמפליטים לתיקון עצמם וחיוב וכמבואר במשנה.

טז) דברי הפמ"ג שעירווי כלי שני אין בכוחו להפליט ולהבליע: הביא מעכ"ת דברי הפמ"ג בסי' שי"ח א"א ס"ק ל"ה שכתב וז"ל "וע' סימן תמ"ז במ"א אות ט' משמע עירווי מכלי שני הוה ככלי שלישי ואין לאסור בחמץ. וכל שכן בשאר אסורין, אף למ"ד דכלי שני מפליט ומבליע עירווי שלו אין מפליט. ובשבת למאן דאמר בסעיף ה' דאוסר פת בכלי שני, הא כלי שלישי בט"ע [תה] וכדומה שמערה ממים הטמונים לכלי שני ומשם לקערות קטנים דיש להקל" עכ"ל. וכן כתב הפמ"ג עוד פעם במש"ז סי' שכ"ה ס"ק י"א.

ואני בער ולא זכיתי להבין דבריו הק' הן מצד המציאות והן מצד ההלכה. מצד המציאות אנו רואים בחוש ממש שעלה תה מפליטים פליטה גדולה ועצומה בכלי שלישי כמו בכלי שני. וכמעט אין חילוק באיכות הפליטה ביניהם. ואם ישים אדם שקית תה לכלי שלישי ויוציאה אחר כמה רגעים, המים שבכוס מרים הם מאוד מטעם התה שנכנס בהם ורוב בני אדם יכולים לשתותו בלי הוספת סוכר

או חלב. ואין דמיון כלל לתה הניתן למים צוננים שנצבע ומקבל טעם קל מהתה שהוא טעם קלוש ביותר. ומסתבר שלא נעשה בכלל פליטה ע"י הצונן והושפע רק מחיצון העלים עצמם.

ומצד ההלכה ג"כ תמוה לי מאוד ההנחה שאין פליטה בערוי כלי שני. דהא דג מליח המערה עליו מכלי שני חייב משום מבשל מדמפליט בזה המלח שנבלע בבשר הדג או בגבינה מלוחה וכמבואר בסי' שי"ח סע' ד' מ"ב רס"ק ל"ו וגר"ז שם סע' י"א. הרי לן בהדיא דגם ערוי שני מפליט וצע"ג. והגם דאפשר להציל הפמ"ג מהשגה זו מכח זה דהפמ"ג בעצמו מפרש בסי' שי"ח א"א ט"ז דערוי כ"ש ע"ג דג מליח חיובו מטעם מכה בפטיש ולא מטעם בישול, מ"מ בזה עדיין לא יבא הדבר על הנכון דסוף סוף מוכח דיש פליטה חשובה בעירווי מכלי שני דאל"כ גם מכה בפטיש לא יהא בזה. דעוד ע' בה"ל ד"ה והדחתן וכו' דתפס עליו דברש"י קמה: ורמב"ם איתא בהדיא דחייבו משום מבשל ולא משום מכה בפטיש. הרי לן דעירווי מכלי שני מבשל בקוליים האספנין וכ"ש דמפליט ומבליע בדג מליח.

(יז) וגם המקור שממנו שאב הפמ"ג דבריו דעירווי כלי שני אינו מפליט ומבליע מההיא דסי' תמ"ז קשה לתפוס, דשם איירינן במפליט ומבליע מחטה לתרנגולת ואין שום סיבה לומר שחטה או תרנגולת קלי הבישול ביותר הם ושיתבשלו או יבלעו או יפלטו בכוח של ערוי כלי שני. ולכן כמוכח שאין לחשוש לזה. ובאמת אפילו לחשוש שהם מקלי הבישול סתם הוא דבר רחוק, דחוששים רק בדברים רכים שיתבשלו בחום של כלי שני אבל חטה חיה ותרנגולת חיה אין סיבה לחשוש שהם קלי הבישול כלל. ולכן גם זה חומרא דפסח וכדהזכיר ההגה שם סע' ג'. ואיך אפשר לדמות לזה כוחו של עירווי כלי שני הפליט מעלי טה למים שקרוב הדבר שהעלים קלי הבישול ביותר הם. וקלי הבישול ביותר מפליטים גם בחום של עירווי כל שני וכלי שלישי וכדורואים מהא דדג מליח ומליח הישן מפליטים פליטה דאורייתא גם בכוחו של ערוי כלי שני. ודע דתמיהות אלו קאים גם על דברי המנחת ברוך האו"ח סי' י"ב ופלא בדבריו שלא מזכיר כלום מבישול דפליטה כאילו מעויינים רק בריכוך התה ולא בפליטה מהתה וכסממנים.

(יח) ואמרתי להעתיק כאן דברי הערוך השולחן סי' שי"ח סכ"ח "כל דבר שהדחתן זו היא גמר מלאכתן הוי בישול וחייב בשבת לפ"ז העשב שקורין טה שמערין עליהם חמין, ידוע שבישולן קל ואפילו בכלי שני מתבשלים כמו שענינו רואות, המערה עליהן חמין אפילו ע"י כלי שני [דהיינו עירווי כלי שני] חייב חטאת. ורבים נכשלים בזה בטענות של הבל יש שאומרים שהטה כבר נתבשל במקומו ואין בישול אחר בישול. וטעות גדול הוא אפילו אם האמת כן הוא דשם אין הבישול לבשלו אלא לעשות פירא שיהא ראוי לבישול, ואיך נאמר על זה שהוא כבר מבושל, והרי מוכרים אותו בכסף מלא כדי לבשלו. וגם שמעתי ששקר הדבר שאין מבשלים אותו במקומו. ובפרט שענינו רואות שמתבשלים בכלי שני ובכלי שלישי שבישולן קל וכו'. והדרך הישר הוא להכין הסענ"ס מבעוד יום וכן אנו נוהגים וכן הדין בקו"א ובשאר מיני בישולים וכו" עכ"ל. והוא הוראה ברורה למצב כמו בנד"ד שאין מקום להקל גם בכלי שלישי.

(יט) כתבתי בסוף התשובה שהעצה הנכונה היא לשפוך רותחים מע"ש ע"ג הקפה החדש ושוב יהא מותר להשתמש עם עסענס זה בשבת. דבע"ש עירה עליו עירווי כלי ראשון ועכשיו בשבת נותנו בכלי שני (דאסור לערות עליו מכ"ר מדהוי בישול אחר בישול בדבר לח) או אם חושש לצביעה עושה עליו עירווי מכלי שני. ומסתבר שהעירווי על אפריות קפה כזה שעושה בע"ש מפליט לגמרי מה שאפשר להפליט מהקפה ובפרט שעכשיו בשבת הוא בא עליו בדרגה פחותה מהבישול שעשה בע"ש ובזה בודאי יש לסמוך להקל בזה, ע' סי' שי"ח מ"ב ס"ק ל"א כדעת הרמב"ם ורוב הפוסקים.

(כ) ובאמת רווח גדול ירויחו כלל ישראל ע"י הוראה לעשות סענ"ס בערב שבת, דהרי הרבה חוששים לחומרת גדולי ספרד דיש צביעה במשקה מדעושה בזה עין צבע דהא אפשר לצבוע כותל במשקה צבוע זו ע' שו"ת רב פעלים להבא"ח זצ"ל ח"ג או"ח סי"א והוזכר גם בשה"צ סי' שי"ח ס"ק ס"ה ולכן רוצים לערות על הצבע ולא לשים הצבע לתוך המים שהוא כדרך הכנת עין צבע, איברא בזה שמערה רותחים על הקפה נמס הרי הוא מוליד בידים וקעבר באיסורא דאין מרסקין את השלג ע' במ"א סי' רנ"ג ס"ק מ"א ומ"ב שם ס"ק ק' דעירווי נחשב כיד אריכתא של האדם וכעושה בידים. ע' מש"כ בשו"ת מחזה אליהו ח"ב סי' ט"ז בירור שאילתא דמוליד בקפה. ולכן יערה רותחין על הקפה מע"ש

ואז אין בעיה של מוליד דהכל נעשה נוזל. ובשבת יכול לשים הנוזל תחלה בכוס ולערות עליו חמין ובאופן זה אין צובע וגם משום מוליד אין חשש.

זה מה שראיתי לענות הגם שכעת הנני טרוד מאוד בהרבה ענינים, ואקוה שנתבררו בדברינו הרבה נקודות שיהיו לתועלת בע"ה. ותפלתי שת"ח שעד הנה היה נראה להם כאילו בקל יש להקל בשאילתא דא ע"י שימת הקפה בכלי שלישי יכירו שבאמת קשה מאוד להקל בזה וחשש בשול דאורייתא ישנה בזה, ומצד שני בקל יכולים ללמד להציבור לעשות סענס מבעוד יום והעולם היו רגילים בזה מכבר כשרצו לשתות בשבת כוס תה ותה נמס עדיין לא היה בנמצא.

וע"ז באתי על החותם,

פסח אליהו פאלק

פסח אליהו פאלק

י"א כסלו תשע"ח לפ"ק

פה גייטסהעד יצ"ו